

Cliënt centraal in de jeugdhulp

Overigens is het een bewijs van een prima verstand, wanneer de mens weet hoe hij goede vragen moet stellen.

Immanuel Kant (1724-1804)

Clïënt centraal in de jeugdhulp

Van visie naar aanpak

Marion Welling

Boom

**inclusief
website!**

Met behulp van onderstaande unieke activeringscode kun je een studentaccount aanmaken op www.clientcentraalindejeugdhulp.nl, voor toegang tot extra materiaal bij dit boek. Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan de 1e druk. Na activering van de code is de website twee jaar toegankelijk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende druk worden geactiveerd.

Omslagontwerp: Cunera Joosten, Amsterdam

Foto omslag: Getty Images, Robin Highway-Bury

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

© Marion Welling & Boom uitgevers Amsterdam, 2018

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische vereenvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978 90 244 0793 4

ISBN 978 90 244 0794 1 (e-book)

NUR 740

www.clientcentraalindejeugdhulp.nl

www.boomhogeronderwijs.nl

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	9
Leeswijzer	13
1 De nieuwe Jeugdwet en de toegang tot de jeugdhulp	17
1.1 De nieuwe Jeugdwet	18
1.2 Organisatie van de jeugdhulp en de toegang	25
1.3 Eerste resultaten van de decentralisatie van de jeugdhulp	29
1.4 Samenvatting	32
2 Van visie naar aanpak	35
2.1 Het cliëntenperspectief	35
2.2 Wie is de cliënt?	37
2.3 Vraaggericht werken en cliëntenparticipatie	38
2.4 Cliëntniveau: vraaggericht werken en participatie bij de eigen hulp	40
2.5 Organisatieniveau: vraaggericht organiseren en cliëntenparticipatie in de instelling	42
2.6 Overheidsniveau: participatie in beleid	44
2.7 Samenvatting	48
3 Cliënt centraal in de organisatie	49
3.1 Visie op de organisatie van jeugdhulp	49
3.2 De nieuwe professional	55
3.3 Samenvatting	66
4 De praktijk van de hulpverlening	67
4.1 De basis	68
4.2 Vraaggericht én oplossingsgericht werken	71
4.3 Benodigde vaardigheden en technieken voor vraaggericht werken	75
4.4 Benodigde vaardigheden en technieken voor oplossingsgericht werken	77
4.5 Oplossingsgerichte casusbespreking	80
4.6 Samenvatting	81

5	Samenwerken met cliënten bij zorgen over veiligheid	83
5.1	Kindermishandeling	84
5.2	Signaleren van kindermishandeling	89
5.3	Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling	96
5.4	Signs of Safety	104
5.5	Trauma's	110
5.6	Transparantie en betrokkenheid van de hulpverlener	116
5.7	Samenvatting	116
6	Cliënt centraal in de hulpverleningsplanning	119
6.1	Hulpverleningsplanning in de jeugdhulp	119
6.2	Werken met doelen	125
6.3	Hulpverleningsplanning in de gespecialiseerde jeugdhulp	128
6.4	Onderdelen hulpverleningsplan van de gespecialiseerde jeugdhulp	133
6.5	Cliëntendossiers	137
6.6	Samenvatting	141
7	Cliënten betrekken bij beleid en kwaliteit van de jeugdhulp	143
7.1	Cliëntenparticipatie	143
7.2	Cliëntenfeedback	158
7.3	Ervaringsdeskundigheid	168
7.4	Samenvatting	172
	Bijlage 1: Vraaggericht werken	173
	Bijlage 2: Oplossingsgericht werken	181
	Bijlage 3: Oplossingsgerichte casusbespreking	187
	Bijlage 4: Casuïstiek	189
	Bijlage 5: Checklist SMART-doelen	195
	Bijlage 6: Checklist dossiers	197
	Literatuur	199
	Illustratieverantwoording	207
	Register	209
	Over de auteur	213

Voorwoord

Toen ik vijftien jaar geleden op de Hogeschool InHolland (Rotterdam) een korte inleiding mocht houden ter gelegenheid van de presentatie van het door Marion Welling geschreven boek *Vraaggericht werken in de jeugdhulpverlening*, citeerde ik een Duitse collega-onderzoeker, Albert Lenz. Deze had onderzoek gedaan onder een grote groep kinderen in de leeftijd van 6-13 jaar, die begeleiding of behandeling hadden ontvangen vanuit ambulante instellingen voor jeugdhulp. Hij wilde weten of de kinderen het gevoel hadden dat zij ‘participeerden’ in het hulpverleningsproces. Dat wil zeggen: hadden de kinderen het gevoel dat het ertoe deed wat zij vonden van de geboden hulp, dat hun vragen gehoord werden, dat zij hun mening mochten geven, enzovoort? Lenz (2001, p. 128)¹ concludeerde als volgt: ‘(...) het valt op dat de negatieve evaluaties van de kinderen in essentie altijd terug te voeren zijn op ontevredenheid over de mate van participatie van hen in het hulpverleningsproces, terwijl omgekeerd positieve beoordelingen samenhangen met de mogelijkheden die geboden zijn tot actieve invulling van en deelname aan het hulpcontact.’ Kinderen willen serieus genomen worden; ze willen dat hun vraag om hulp en behoefte aan steun gehoord wordt. Voor ouders ligt dat precies zo.

In een onderzoek dat een van mijn promovendi onlangs afrondde onder een grote groep jeugdigen en hun ouders, was de vraag hoe de betrokkenen aankijken tegen psychosociale hulp en – meer in het bijzonder – of zij beletsels of knelpunten zien wanneer zij zelf een beroep zouden willen of moeten doen op jeugdhulp (Nanninga et al., 2016).² Uit de resultaten bleek dat bijna twee derde van de ouders belemmeringen ziet, terwijl dit getal bij de jongeren (12-18 jaar) nog wat hoger ligt: 84%. Het meest genoemde beletsel is dat de relevantie van jeugdhulp (‘Heb ik er wat aan?’) wordt betwist. Er is, met andere woorden, scepsis onder de bevolking over de psychosociale zorg. Eén verklaring hiervoor is dat jongeren en ouders niet weten of de problemen en zorgen *zoals zij die zelf ervaren* wel steeds het ‘alfa en omega’ van de hulpverlening zullen zijn.

Al jarenlang maakt Marion Welling zich sterk voor een benadering in de jeugdhulpverlening die de cliënt – kinderen en ouders – centraal stelt. Dit betekent dat er nauwgezet geluisterd en doorgevraagd dient te worden naar wat kinderen, jongeren en hun familie of netwerk te vertellen hebben. Daarbij gaat het

1 Lenz, A. (2001). *Partizipation von Kindern in Beratung und Therapie: Entwicklungen, Befunde und Handlungsperspektiven*. Weinheim/München: Juventa verlag.

2 Nanninga, M., Reijneveld, S.A., Knorth, E.J. & Jansen, D.E.M.C. (2016). Expectations of barriers to psychosocial care: Views of parents and adolescents in the community. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 25(1), 107-117.

niet alleen om hoe zij hun (belastende) situatie ervaren – met alle min- en pluspunten van dien – maar ook wat zij willen bereiken, welk perspectief zij zien, en wat er in hun visie nodig is om dit perspectief te realiseren of in elk geval een beetje dichterbij te brengen. Voorts is het van belang dat de hulpverlening feedback ontvangt op haar handelen: wat vinden cliënten van de hulp die ze krijgen; wat gaat goed, wat kan beter? Welling was een van de eersten in Nederland die een cliëntfeedbacksysteem introduceerde in de jeugdhulpverlening.³ Er is inmiddels onderzoek beschikbaar waaruit blijkt dat een benadering waarin de *needs* van de cliënt in de jeugdhulp centraal staan bijdraagt aan het verkrijgen van positieve uitkomsten.⁴

Met het uitbrengen van dit nieuwe boek blijft zij haar missie trouw. We kunnen het overzicht goed gebruiken, te meer daar een brede waaier aan onderwerpen de revue passeert die raken aan het centraal stellen van de cliënt in de jeugdhulp. Naast een toelichting op relevante wettelijke en beleidskaders werkt Welling uit wat haar adagium concreet betekent op het niveau van cliënten, professionals, instellingen en beleidsomgeving. Ten behoeve van de lezer die (nog) meer wil weten is er veel werk gemaakt van informatieve tips en handige links. Dat maakt de publicatie ook tot een *werkboek*, bruikbaar in opleiding en nascholing.

Erik J. Knorth

Emeritus hoogleraar Orthopedagogiek/Jeugdzorg
Rijksuniversiteit Groningen

3 Welling, M. (2001). Een cliëntfeedbacksysteem voor de jeugdzorg. *Nederlands Tijdschrift voor Jeugdzorg*, 6(2), 82-85.

4 Zie bijvoorbeeld: Metselaar, J., Van Yperen, T.A., Van den Bergh, P.M. & Knorth, E.J. (2015). Needs-led child and youth care: Main characteristics and evidence on outcomes. *Children and Youth Services Review*, 58, 60-70.

Inleiding

In 2000 schreef ik het artikel 'Vraaggericht werken in de jeugdhulpverlening. Is vraaggericht klantvriendelijk?' Het *Nederlands Tijdschrift voor Jeugdzorg* publiceerde het. In dat artikel omschreef ik vraaggericht werken als volgt:

Vraaggericht werken is het vragen naar de mening en beleving van cliënten over de geboden hulp, consequenties hieruit trekken voor zowel de inhoud van de hulp als de organisatie ervan. Vraaggericht werken betekent dat niet het aanbod van de instelling, maar de vraag van de cliënt centraal staat. Een zodanig aanbod wordt ontworpen dat het goed aansluit bij de individuele behoefte van de cliënt. (Welling, 2000)

Hulpverleners waren geïnteresseerd, al voelden sommigen zich ook een tikkeltje aangevallen: *maar ik weet toch wat het beste is voor mijn cliënten?* Er bleek behoefte aan meer informatie over dit onderwerp. Op basis van de inzichten opgedaan in het Project vraaggericht werken van de Provinciale Samenwerking Jeugdzorg in Zuid-Holland (1999-2002) publiceerde ik in 2003 bij uitgeverij Lemma het boek *Vraaggericht werken in de jeugdhulpverlening*. In dat boek is ingegaan op de visie, organisatie en methodiek van vraaggericht werken. Daarnaast werd aandacht besteed aan een vraaggerichte hulpverleningsplanning, cliëntenparticipatie en cliëntenfeedback.

Het boek kwam op het juiste moment en er was veel belangstelling: positieve recensies in vakbladen, verplichte literatuur op sommige hbo's, een tweede druk binnen een jaar.

Ook de Wet op de jeugdzorg, die in 2004 inging, stelde: de cliënt en zijn hulpvraag staan centraal. De jeugdzorg ging ermee aan de slag en ieder vulde dat op een eigen manier in onder het mom van benamingen als vraaggericht werken, dialooggericht werken, cliëntgestuurd werken. Vraaggericht werken was een onderwerp van discussie. Kun je vraaggericht werken binnen een gedwongen kader? (Ja, dat kan.) Betekent vraaggericht werken: u vraagt wij draaien? (Doorvragen is het adagium.) Enzovoort. Het vraaggericht werken 'hing in de lucht' en tal van onderzoekers bogen zich over dit onderwerp (zie hoofdstuk 2, *Vraaggericht werken: een theoretische verkenning*, in Metselaar, 2011).

In 2004 ontstond in Nederland aandacht voor het oplossingsgericht werken. Oplossingsgerichte therapie is ontwikkeld door De Shazer, Berg en collega's van het Brief Family Therapy Center in de Verenigde Staten. Het oplossingsgericht werken *stelt de cliënt centraal* en gaat verder waar het vraaggericht werken stopt. Het vond onder namen als Signs of Safety, solution-focused practice en Resolutions Approach een goede voedingsbodem in de Nederlandse

jeugdzorg. Door de expliciete aandacht voor veiligheid wordt deze aanpak ook omarmd door hulpverleners werkzaam in een gedwongen kader.

In de Wet op de jeugdzorg was, behalve dat de hulpvraag van de cliënt centraal stond, ook vastgelegd dat de cliënt aanspraak (recht) heeft op jeugdzorg. Dat leek misschien haalbaar in de situatie van 2004, maar ondanks het feit dat er minder kinderen geboren werden, bleef het beroep op jeugdzorg de afgelopen jaren groeien.

De jeugdzorg dreigde onbetaalbaar te worden. De nieuwe Jeugdwet die begin 2015 inging, moet dat proces stoppen. Door decentralisatie van alle jeugdhulp naar de gemeenten is er nu één wettelijk kader en één financieringssysteem voor de jeugdzorg. Doel is dat door vermindering van regels en bureaucratie integrale zorg bij meervoudige problematiek beter mogelijk wordt. De decentralisatie ging gepaard met een bezuiniging van minimaal 15%. Daar is rekening mee gehouden in de nieuwe Jeugdwet. De cliënt staat nog wel centraal, maar voor wat betreft de hulpvraag is het uitgangspunt genuanceerd en ook de eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden van cliënten moeten worden aangesproken.

Nu wordt soms gedacht dat aanspreken op eigen verantwoordelijkheid en mogelijkheden in tegenspraak is met vraaggericht werken, maar dat is niet zo. In het eerder genoemde artikel (Welling, 2001) schreef ik:

Vraaggericht werken op cliëtniveau betekent:

1. *aansluiten bij vragen, behoeften, belevingen, ervaringen en oplossingen van cliënten zelf;*
2. *versterken van de mogelijkheden, vaardigheden en de eigenwaarde van cliënten;*
3. *activeren van cliënten in het zelf verbeteren van de situatie;*
4. *samenwerken met cliënten bij alle stappen in het hulpproces.*

De jeugdige en zijn gezin centraal stellen in de hulpverlening en uitgaan van de eigen kracht zijn uitgangspunten die je veel terugziet in beleidsnotities van tegenwoordig. Kortom, dit is een goed moment om het boek *Vraaggericht werken in de jeugdhulpverlening* uit 2003 volledig te herzien en uit te breiden op basis van de nieuwe inzichten en ontwikkelingen in de jeugdhulp. Want hoe zorg je er binnen het nieuwe jeugdstelsel voor dat de cliënt centraal staat en het cliëntenperspectief leidend is in de jeugdhulp? En hoe ziet dat er eigenlijk uit, gebruikmaken van de eigen kracht van jeugdigen, ouders en hun netwerk? Hoe kunnen we hulp op maat organiseren met minder geld?

In dit nieuwe boek zijn de kennis en inzichten opgedaan in de jeugdhulp van de afgelopen jaren verwerkt. De werkzaamheden bij verschillende organisaties voor jeugdhulp en gesprekken met zowel bestuurders, managers, jeugdprofessionals als cliënten (ouders en jongeren) hebben input vanuit de praktijk gegeven voor dit boek.

Daarnaast hebben negen meelezers de concept teksten bekeken en becommentarieerd.

Vier meelezers zijn deskundigen met wie ik al jaren samenwerk in de jeugdhulp, aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling, en cliëntenparticipatie:

- Tina Bakker, adviseur cliëntenparticipatie jeugdhulp en opvoedcoach
- Janny van Heerbeek, gedragswetenschapper Stek jeugdhulp
- Helma van Overbeeke, gedragswetenschapper Cardea jeugdhulp
- Ineke van Weezel, docent Social Work Hogeschool Leiden.

Ook hebben vijf docenten Social Work van Hogescholen meegelezen:

- Ton van Angeren, Hogeschool Amsterdam
- Jacqueline Groen, Hogeschool InHolland
- Annemarie Muskee, Christelijke Hogeschool Ede
- Juliette Sonderman, Hogeschool Leiden
- Tineke de Waard, Avans Hogeschool, bestuurslid SKJ.

Hun kritische en opbouwende feedback heeft enorm geholpen deze publicatie op een hoger niveau te tillen en ik wil hen daar heel hartelijk voor bedanken.

Marion Welling

Leeswijzer

Samenvatting

Als de cliënt centraal staat en het cliëntenperspectief leidend is in de jeugdhulp, wat betekent dat dan voor het handelen van de jeugdprofessional?

Dit boek gaat in op de nieuwe Jeugdwet, de manier waarop gemeenten en instellingen die invullen en geeft handvatten voor hoe je als professional de jeugdige en zijn ouders centraal kunt stellen en gebruik kunt maken van de eigen kracht van cliënten in de jeugdhulp. Het gaat in op de visie, organisatie, werkwijze en instrumenten voor effectieve hulp, hulp die aansluit op wat cliënten nodig hebben en waarbij ook oog is voor veiligheid.

Wie dit boek bestudeert:

- leert hoe de nieuwe Jeugdwet in elkaar zit en op welke wijze je als professional vorm en inhoud kunt geven aan de uitgangspunten van de wet waarbij het cliëntenperspectief leidend is;
- begrijpt hoe belangrijk het is cliënten te betrekken bij de jeugdhulp, zowel bij de ontwikkeling van beleid als bij de eigen hulp;
- kan gesprekken voeren met cliënten waarbij het cliëntenperspectief leidend is;
- kan cliënten activeren de regie te nemen in de hulp;
- weet hoe cliënten te betrekken bij de ontwikkeling van beleid;
- heeft inzicht in de hulpverleningsplanning en weet aan welke kwaliteitscriteria dossiers moeten voldoen;
- weet wat verwacht wordt van een professional in de jeugdhulp, heeft een visie op zijn/haar rol in de organisatie en de professionele autonomie in de hulp aan de cliënt;
- heeft oog voor veiligheid van cliënten en weet wat te doen bij signalen van onveiligheid.

De opzet en inhoud van dit boek

Hoofdstuk 1 De nieuwe Jeugdwet en de toegang tot de jeugdhulp

Dit hoofdstuk bespreekt het nieuwe jeugdstelsel. Ingegaan wordt op de essentie van de nieuwe Jeugdwet en op wat deze zegt over participatie van cliënten. Besproken wordt hoe het beginsel van de cliënt centraal verwerkt is in de nieuwe Jeugdwet. Ook wordt ingegaan op de organisatie van de jeugdhulp, de toegang en de nieuwe cliëntroute na de decentralisatie van de jeugdhulp naar de gemeenten. Begrippen in de jeugdhulp die voor de jeugdprofessional belangrijk zijn, worden toegelicht. Ze zijn te herkennen aan dit icoontje in de marge.

Hoofdstuk 2 Van visie naar aanpak

Dit hoofdstuk gaat in op hoe je de visie cliënt centraal concreetiseert. Besproken wordt wie de cliënt is in de jeugdhulp en wat er voor nodig is om de cliënt centraal te stellen. In dit hoofdstuk komen begrippen aan de orde die daarbij van belang zijn, zoals vraaggericht werken en cliëntenparticipatie, en wordt toegelicht hoe het uitgangspunt van de cliënt centraal eruitziet op cliëntniveau, instellingsniveau en overheidsniveau.

Hoofdstuk 3 De cliënt centraal in de organisatie van de jeugdhulp

In dit hoofdstuk wordt de organisatie onder de loep genomen. Hoe ziet een organisatie eruit die de cliënt centraal zet en waarbij het cliëntenperspectief leidend is? Dit hoofdstuk gaat in op onderwerpen als waardegestuurd werken, zelfregie in organisaties, procedures en protocollen en de rol van de professional in de organisatie. Ook komen in dit hoofdstuk vakmanschap en registratie van professionals, de beroepscode en het klacht- en tuchtrecht in de jeugdhulp aan de orde.

Hoofdstuk 4 De praktijk van de hulpverlening

Dit hoofdstuk gaat in op hoe je de cliënt centraal stelt in de praktijk van de hulpverlening. Besproken wordt hoe je cliënten actief kunt betrekken bij de hulp die zij zelf krijgen en meer regie en zeggenschap kunt geven. Het belang van een kwalitatief goede relatie tussen de professional en de cliënt wordt verhelderd. Uitgebreid wordt ingegaan op de vraaggerichte en oplossingsgerichte benadering om de belevingswereld van cliënten te verkennen, de hulpvraag te verhelderen, de cliënt te activeren en te ondersteunen in het zelf zoeken naar oplossingen.

Hoofdstuk 5 Samenwerken met cliënten bij zorgen over veiligheid

Dit hoofdstuk gaat in op veiligheid. Besproken wordt de aanpak van kindermishandeling en seksueel misbruik. Uitgelegd wordt hoe je ondanks de zorgen over veiligheid toch de cliënt centraal kunt stellen en kunt samenwerken met ouders en kinderen. Ingegaan wordt op signaleren van kindermishandeling en seksueel misbruik, de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Ook worden Signs of Safety – een oplossingsgerichte benadering om samen te werken met gezinnen bij zorgen rondom veiligheid – en traumasensitief werken toegelicht.

Hoofdstuk 6 Cliënt centraal in de hulpverleningsplanning

Dit hoofdstuk gaat over de hulpverleningsplanning. Beschreven wordt hoe hulpverleningsplanning eruitziet waarbij het cliëntenperspectief leidend is, en wanneer en hoe in samenwerking met cliënten een hulpverleningsplan tot stand komt en wat daarbij belangrijke criteria zijn. Ingegaan wordt op het werken met doelen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met informatie over cliëntendossiers, inzagerecht en privacy.

Hoofdstuk 7 Cliënten betrekken bij beleid en kwaliteit van de jeugdhulp

Dit laatste hoofdstuk bespreekt hoe jongeren en ouders kunnen worden betrokken bij beleidsontwikkeling en verbetering van de kwaliteit van de hulp. Aangegeven wordt hoe dat kan worden aangepakt en wat do's en don'ts zijn. Instrumenten die hierbij bruikbaar zijn, worden toegelicht. Ook komen de verschillende vormen van cliëntenparticipatie, inzet van ervaringsdeskundigheid en het nut van cliëntenfeedback aan de orde.

Bijlagen

Achter in het boek zijn bijlagen opgenomen. Die bevatten vooral voorbeelden, uitwerkingen en casussen. Ook zijn als bijlage twee checklists opgenomen, één voor dossiers en één voor 'SMART' formuleren.

Website

Dit boek wordt ondersteund door een website met opdrachten, ondersteunend materiaal, video's en een docentenhandleiding met PowerPointpresentaties per hoofdstuk. Wanneer naar de website wordt verwezen vind je dit icoontje in de marge van het boek.

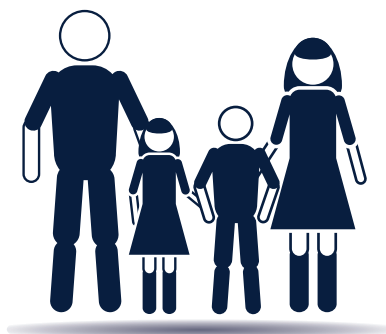

De nieuwe Jeugdwet en de toegang tot de jeugdhulp

1

Als de cliënt centraal staat en het cliëntenperspectief leidend is in de jeugdhulp, wat betekent dat dan voor het handelen van de jeugdprofessional? Daarover gaat dit boek. In 2015 is de nieuwe Jeugdwet in gegaan. De jeugdwet is uitgangspunt van gemeenten en instellingen voor de manier waarop de jeugdhulp is ingericht. Dat zijn de kaders waarbinnen de jeugdprofessional zijn werk kan doen. Dit hoofdstuk biedt basiskennis voor de rest van het boek. Ingegaan wordt op de nieuwe Jeugdwet en de organisatie van de jeugdhulp, en diverse begrippen waar de professional in de jeugdhulp mee te maken krijgt worden toegelicht. Daarbij wordt speciale aandacht besteed aan voor cliënten belangrijke onderdelen van de nieuwe Jeugdwet.

Want wat is de essentie van de nieuwe Jeugdwet? Wat zegt de nieuwe Jeugdwet over participatie van cliënten? Staat het cliëntenperspectief centraal in de Jeugdwet? En hoe ziet de toegang en de nieuwe cliëntroute na de decentralisatie van de jeugdhulp eruit?

Afbeelding 1.1

- 1 In deze publicatie worden de termen professional, jeugdprofessional, jeugdzorgwerker en hulpverlener door elkaar gebruikt. Deze professional is geregistreerd in het Kwaliteitsregister Jeugd (<https://skjeugd.nl>).
- 2 In deze publicatie worden de termen cliënten, ouders, jeugdigen, kinderen en jongeren gebruikt. Met cliënten worden jeugdigen en hun (pleeg)ouders bedoeld (zie ook paragraaf 2.2.1). Met jeugdigen worden kinderen en jongeren (0-25 jaar) bedoeld. Met kinderen worden jeugdigen tussen 0 en 18 jaar bedoeld en met jongeren, kinderen van 12 jaar en ouder.

Op de website vind je video's over motieven voor de invoering voor de nieuwe Jeugdwet en informatie voor jongeren en ouders over de nieuwe Jeugdwet.

1.1 De nieuwe Jeugdwet

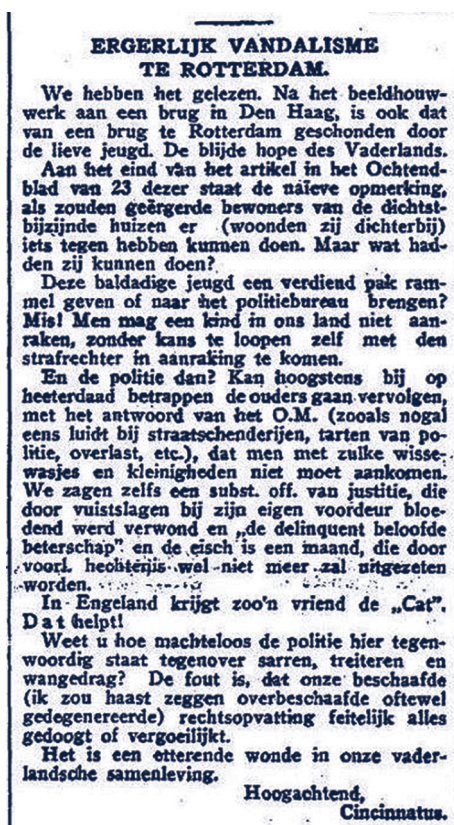
1.1.1 Aanleiding voor de nieuwe Jeugdwet

In de (oude) Wet op de jeugdzorg die in 2004 inging, is vastgelegd dat de cliënt aanspraak (recht) heeft op jeugdzorg. Dat leek haalbaar in 2004, maar ondanks het feit dat er minder kinderen geboren werden, bleef het beroep op jeugdzorg de afgelopen jaren groeien en het jeugdzorgstelsel dreigde onbetaalbaar te worden. Het beroep – ook wel genoemd de aanspraak – op jeugdzorg nam tussen 2001 en 2011 per jaar gemiddeld met 4,6% toe, terwijl het aantal kinderen in Nederland nagenoeg gelijk bleef (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2013). In 2016 kregen 367 duizend kinderen van 0 tot en met 17 jaar jeugdhulp. Dit komt overeen met bijna 11 procent van de kinderen van die leeftijd (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2017).

Volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft dat te maken met de maatschappelijke visie op opgroei- en opvoedproblemen. Bepaald gedrag van jongeren wordt tegenwoordig eerder als problematisch bestempeld. Wat vroeger pubergedrag was, heet nu 'grensoverschrijdend'; lawaaiig geldt nu als 'overlastgevend'.

Volgens Mischa de Winter (2017), hoogleraar educatie en pedagogiek, komt dat omdat ouders het steeds lastiger vinden grenzen te stellen:

Ze zijn bang dat het stellen van grenzen schadelijk is voor het kwetsbare kinderzieltje. Als ik op ouderavonden ben, merk ik dat ouders dat het moeilijkste vinden. Denk aan dilemma's als: hoe laat mag mijn puber thuiskomen, hoeveel mag hij drinken, hoe vaak mag hij achter de iPad? Uit onderzoek weten we dat kinderen behoefte hebben aan grenzen, want die bieden ook veiligheid en structuur. Een grenzeloze opvoeding is dus niet goed. Het mengsel van steun en toezicht luistert heel nauw, je kunt niet een van de twee weglaten. Het is dus goed om ruimte te geven aan je kinderen, maar ze hebben net zoveel behoefte aan grenzen en duidelijkheid.

Afbeelding 1.2 Ingezonden brief in *Het Vaderland*: staat- en letterkundig nieuwsblad,
27 augustus 1934

Er is geen indicatie dat de huidige jeugd ‘lastiger’ is. De groeiende vraag naar hulp bij de opvoeding is geen absoluut gegeven, maar is gerelateerd aan hoe het gedrag van jongeren beleefd wordt. Het is van alle tijden dat geklaagd wordt over het gedrag van de jeugd van tegenwoordig en geroepen dat we weer eens moeten gaan opvoeden of de jeugd strenger aanpakken. Naast de roep om te gaan opvoeden, geldt dat gedrag van jongeren de laatste jaren wel meer wordt gemedicaliseerd en dat ouders steeds vaker onder druk worden gezet om hun kind ADHD-medicatie te geven.

Bekijk de video *Braafheid bevorderende medicatie: de ADHD-epidemie op de website*.

1.1.2 Doel van de nieuwe Jeugdwet

De nieuwe Jeugdwet die in 2015 inging, heeft als doel transformatie (verandering) van de jeugdhulp. De hulp moet dichterbij de burgers komen en moet eenvoudiger en goedkoper georganiseerd worden. Met de nieuwe Jeugdwet zijn gemeenten bestuurlijk en financieel verantwoordelijk voor alle jeugdhulp en voor de uitvoering van jeugdbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering. Jeugdprofessionals zijn zowel in de jeugdhulp, jeugdbescherming als in de jeugdreclassering werkzaam.

De verschillende begrippen worden hieronder toegelicht.

Begrippen

Preventie

Gerichte ondersteuning van jeugdigen met psychische problemen en stoornissen, psychosociale problemen, gedragsproblemen of een verstandelijke beperking of van de ouders bij opvoedingsproblemen. Doel is problemen vroegtijdig aan te pakken, waarbij de vroegtijdige inzet van hulp en zorg (zwaardere) vormen van jeugdhulp moet voorkomen.

Jeugdhulp

Ondersteuning, hulp en zorg aan kinderen, jongeren en hun ouders – geen preventie – bij alle denkbare opgroei- en opvoedproblemen (= problemen die ouders hebben met de opvoeding van hun kind(eren) en zorgen over de ontwikkeling van het kind), psychische problemen en stoornissen. De leeftijdsgrens voor jeugdhulp is 18 jaar, maar als voor de 18de verjaardag duidelijk is dat jeugdhulp noodzakelijk is en de jongere dat wil, kan het doorlopen tot 23 jaar. Er is vrij toegankelijke jeugdhulp en niet vrij toegankelijke specialistische jeugdhulp.

Jeugdbeschermingsmaatregel

Bij ernstige problemen krijgen gezinnen verplicht hulp bij de opvoeding. De kinderrechter kan hiervoor een jeugdbeschermingsmaatregel opleggen. Jeugdbeschermingsmaatregelen zijn voor kinderen en jongeren tot 18 jaar.

De meest voorkomende maatregel is de ondertoezichtstelling (OTS), waarbij de ouders verplicht hulp en ondersteuning bij het opvoeden krijgen door een gezinsvoogd. De duur van de OTS is maximaal twaalf maanden. De kinderrechter kan de maatregel steeds met (maximaal) één jaar verlengen.

De gezagsbeëindigende maatregel is een zwaardere maatregel, waarbij de ouders het gezag over hun kind verliezen. Ouders zijn dan niet meer verantwoordelijk voor hun kind, het kind woont niet thuis en ouders mogen ook niets meer voor hun kind bepalen.

Jeugdreclassering

De kinderrechter kan jeugdreclassering opleggen bij strafbare feiten en schoolverzuim. Jeugdreclassering is een combinatie van intensieve begeleiding en controle met als doel te voorkomen dat een jongere opnieuw de fout in gaat. Jeugdreclassering is er voor jongeren tussen 12 en 23 jaar.

Raad voor de Kinderbescherming

De Raad voor de Kinderbescherming is een onafhankelijke instantie die onderzoek doet naar de veiligheid en ontwikkeling van kinderen. De Raad voor de Kinderbescherming adviseert de kinderrechter over kinderschermingsmaatregelen, gezag en omgang bij echtscheiding en hulp of straf in het kader van het jeugdstrafrecht.

Bekijk de video over de Raad voor de Kinderbescherming op de website.

Afbeelding 1.3

De bedoeling is dat door de decentralisatie van de jeugdhulp gemeenten beter in staat zijn om maatwerk te leveren en verbinding te leggen met zorg, onderwijs, maatschappelijke ondersteuning, werk en inkomen, sport en veiligheid. Ook is het de bedoeling dat de schotten tussen de verschillende vormen van zorg verdwijnen en de zorg dichterbij de gezinnen georganiseerd wordt, zodat problemen eerder gesignaleerd kunnen worden.

De transformatie van de jeugdhulp moet leiden tot:

- 1 preventie en uitgaan van eigen kracht van jeugdigen, ouders en het sociale netwerk;
 - 2 minder snel medicaliseren, meer ontzorgen en normaliseren;
 - 3 eerder (jeugd)hulp op maat voor kwetsbare kinderen;
 - 4 integrale hulp met betere samenwerking rond gezinnen: één gezin, één plan, één regisseur;³
 - 5 meer ruimte voor jeugdprofessionals en vermindering van regeldruk.
- (Ministerie van VWS & Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013)

Op de website staat een video die uitleg geeft over wat bedoeld wordt met integrale jeugdhulp.

1.1.3 Doelgroepen van de nieuwe Jeugdwet

De nieuwe Jeugdwet vervangt niet alleen de Wet op de jeugdzorg, maar ook verschillende andere onderdelen van de jeugdzorg die onder de Zorgverzekeringswet (geestelijke gezondheidszorg voor jongeren) en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (zorg voor licht verstandelijk beperkte jeugd) vielen. En zoals uit het voorgaande al bleek, maken ook de jeugdbescherming en jeugdreclassering onderdeel uit van de nieuwe wet.

Afbeelding 1.4

3 Zie paragraaf 1.2.4 voor informatie over één gezin, één plan, één regisseur.

Begrippen

Geestelijke gezondheidszorg voor jeugdigen (jeugd-ggz)

De jeugd-ggz biedt hulp aan kinderen en jeugdigen met een psychische aandoening die zo ernstig kan zijn dat zij hierdoor in hun ontwikkeling worden bedreigd. De hulp wordt onder anderen verleend door psychologen, (jeugd)psychiaters, orthopedagogen en psychiatisch verpleegkundigen.

Zorg voor jongeren met een licht verstandelijk beperking (jeugd lvb)

Jongeren met een lichte verstandelijke beperking (lvb) hebben een benedengemiddeld IQ (een IQ-score tussen de 50 en 85, zie Kenniscentrum kinder- en jeugdpsychiatrie, z.d.) én een beperkt sociaal aanpassingsvermogen.⁴ Dit leidt niet per definitie tot problemen, maar vaak is dat wel het geval. Deze jongeren lopen een verhoogd risico op leerproblemen, psychische of psychiatrische problemen en gedragsproblemen. Ook lopen zij een groter risico slachtoffer te worden van financiële en seksuele uitbuiting.

Het herkennen van jongeren met lvb is soms lastig. Op de website vind je vragen voor herkenning van lvb en meer tips voor communicatie en begeleiding.

1.1.4 Taak gemeenten in de nieuwe Jeugdwet

In de Jeugdwet staat een overzicht van de taken van gemeenten. Zij moeten onder andere zorgen voor:

- jeugdhulpaanbieders van goede kwaliteit;
- een beleidsplan voor preventie, ondersteuning, hulp en zorg;
- voorzieningen op het gebied van jeugdhulp (jeugdhulpplicht);
- jeugdbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering;
- maatregelen voor de aanpak van kindermishandeling;
- de samenwerking met andere sectoren zoals zorg, onderwijs, politie en justitie;
- vertrouwenspersonen voor jeugdigen en voor hun ouders/pleegouders die te maken hebben met jeugdhulpverleners.

Ook is in de nieuwe Jeugdwet⁵ de gemeente ervoor verantwoordelijk dat de jeugdhulpaanbieder en de gecertificeerde instelling⁶ verantwoorde hulp te verlenen, waaronder wordt verstaan hulp van goed niveau, die in ieder geval veilig,

⁴ In de literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen zwakbegaafd: IQ van 70 tot 85, en licht verstandelijk beperkt: IQ van 50-55 tot 70 (Kenniscentrum kinder- en jeugdpsychiatrie, z.d.).

⁵ Artikel 4.1.1, lid 1.

⁶ In deze publicatie wordt naast de termen jeugdhulpaanbieder en gecertificeerde instelling ook de overkoepelende term jeugdhulpinstellingen gebruikt.

doeltreffend, doelmatig en cliëntgericht wordt verleend en die is afgestemd op de reële behoefte van de jeugdige of ouder.

Begrippen

Jeugdhulpaanbieder

Jeugdhulpaanbieders zijn instellingen die jeugdhulp aanbieden. Dat kan begeleiding en hulp zijn aan jeugdigen en hun ouders bij opvoed- en opgroeioproblemen, psychische problemen en/of een licht verstandelijke beperking.

Gecertificeerde instelling (jeugdbescherming)

Gecertificeerde instellingen zijn instellingen die jeugdbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering uitvoeren. De gecertificeerde instelling organiseert de hulp en kan specialistische niet vrij toegankelijke jeugdhulp inzetten. Alleen professionals kunnen rechtstreeks bij de gecertificeerde instelling melden. De gecertificeerde instellingen hebben in iedere regio een andere naam, zoals Jeugdbescherming, Samen Veilig, Bureau Jeugdzorg, Leger des Heils enzovoort. Er is er een speciale gecertificeerde instelling voor kinderen en jongeren met een beperking – deze heet op dit moment⁷ de William Schrikker Groep – en voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen NIDOS.

1.1.5 Participatie in de nieuwe Jeugdwet

Cliëntenparticipatie is verankerd in de nieuwe Jeugdwet. In de Jeugdwet en de Memorie van Toelichting staat daarover onder meer dat:

- de gemeente verplicht is om ingezetenen, waaronder in ieder geval cliënten en hun vertegenwoordigers,⁸ te betrekken bij het beleid en de uitvoering ervan. De manier waarop dat gebeurt staat de gemeente vrij;
- het van belang is dat ouders en jeugdigen worden betrokken bij hun eigen ondersteuningsproces en dat daarbij wordt uitgegaan van hun eigen mogelijkheden om regie te voeren over hun leven;
- er mét ouders en jongeren gesproken moet worden, niet óver hen. De betrokkenheid van ouders en jeugdigen en hun sociale omgeving bij de aanpak is cruciaal. Hiervoor worden verschillende verplichtingen neergelegd bij instellingen die jeugdhulp leveren, bijvoorbeeld het informeren van ouders en jeugdigen over de hulp die zij bieden, het zorg dragen voor een goede klachtenregeling en het organiseren van medezeggenschap in een cliëntenraad;

⁷ De namen van gecertificeerde instellingen kunnen als gevolg van fusies en dergelijke veranderen. Een actuele lijst is te vinden op <https://keurmerk.nl/sectoren/zorgwelzijn/certificering-jeugdbescherming-en-jeugdreclassering/>.

⁸ Op grond van artikel 2.10 van de Jeugdwet in samenhang met artikel 2.1.3, derde lid, onder b, van de Wmo 2015.

- ouders de mogelijkheid moeten krijgen om samen met hun netwerk een familiegroepsplan⁹ op te stellen;¹⁰
- gemeenten rekening moeten houden met de (culturele) achtergrond van ouders en jongeren, keuzevrijheid moeten bieden in het aanbod van jeugdhulp en jeugdigen en ouders een rol moeten geven bij de voorbereiding van het beleid rond jeugdhulp en rondom informatie, toestemming, dossiervorming en privacy.

Voorafgaand aan de nieuwe Jeugdwet is in augustus 2014 de Wet passend onderwijs ingevoerd. Sinds die datum moeten alle kinderen een plek krijgen op een school die past bij hun kwaliteiten en mogelijkheden. Ook als zij extra ondersteuning nodig hebben. Omdat passend onderwijs en jeugdhulp veel raakvlakken hebben, is het belangrijk dat gemeenten zo veel mogelijk afstemming zoeken tussen deze verschillende terreinen.

1.2 Organisatie van de jeugdhulp en de toegang

Met de Jeugdwet heeft elke gemeente de vrijheid gekregen om – binnen de kaders van de nieuwe Jeugdwet – zelf de zorg in te richten. In deze paragraaf wordt toegelicht hoe de jeugdhulp is opgebouwd en op welke manier ouders en jongeren een beroep kunnen doen op jeugdhulp, met andere woorden: hoe de toegang tot de jeugdhulp eruitziet.

Figuur 1.1 Opbouw jeugdhulp, jeugdbescherming (jb) en jeugdreclassering (jr)
(Overheid.nl, 2013)

⁹ Zie 1.2.3 voor informatie over familiegroepsplan.

¹⁰ Jeugdwet art. 2.1. en 4.1.2.

1.2.1 Toegang tot de jeugdhulp

Voordat cliënten een beroep doen op jeugdhulp, kan er al een heel traject aan vooraf zijn gegaan. Ze hebben bijvoorbeeld hulp gevraagd van familie, burens en vrienden of een beroep gedaan op de preventieve jeugdhulp zoals geboden door de jeugdgezondheidszorg (JGZ), het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) of het welzijnswerk. Andere cliënten slaan deze stap over en doen direct een beroep op jeugdhulp.

Er is een overlap tussen preventie en jeugdhulp. JGZ is vaak onderdeel van een CJG. CJG's zijn overal anders georganiseerd. Soms maakt specialistische hulp onderdeel uit van het CJG-aanbod, naast preventieve activiteiten zoals oudercursussen.

In de meeste gemeenten kunnen ouders en jongeren voor vragen of hulp bij de opvoeding terecht bij een wijkteam, ook wel sociaal team, ouder- en kindteam of jeugd- & gezinsteam genoemd. Sommige teams bieden zelf hulp, andere teams verwijzen alleen door. Deze teams zijn vrij toegankelijk en kunnen ook doorverwijzen naar specialistische jeugdhulp.

In andere gemeenten kunnen ouders en jongeren met vragen over en hulp bij de opvoeding terecht bij het CJG. Ook zij kunnen doorverwijzen naar specialistische jeugdhulp.

Sommige gemeentes hebben het anders georganiseerd en hebben een andere gemeentelijke organisatie aangewezen als toegang tot de jeugdhulp. Cliënten weten daardoor soms niet waar ze terecht kunnen voor hulp in hun gemeente. Elke gemeente heeft de taak ouders en jongeren in die gemeente daarover te informeren.

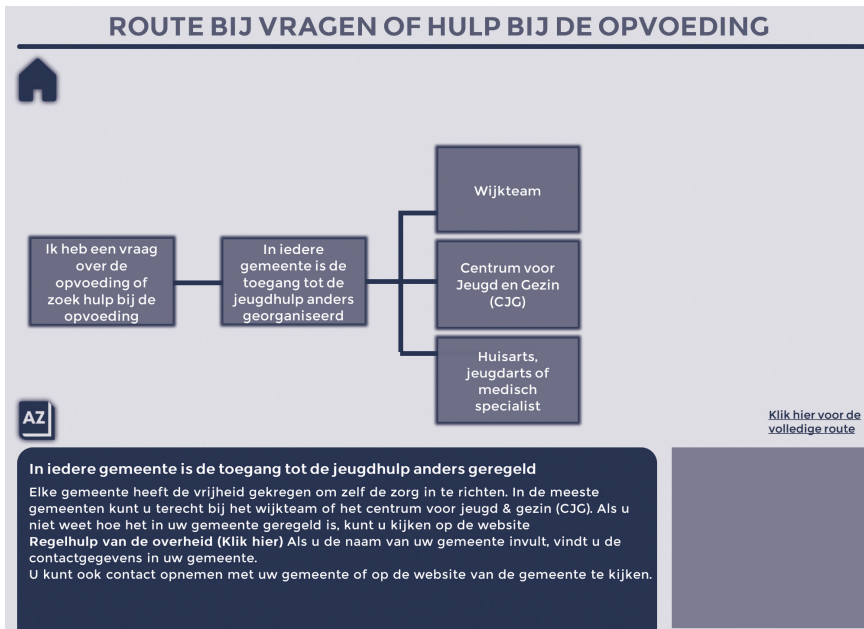
Ouders en jongeren kunnen voor vragen of hulp bij de opvoeding ook bij de huisarts of de jeugdarts terecht. Sommige huisartsen werken samen met praktijkondersteuners, die hulp kunnen bieden bij de opvoeding. Artsen (zoals medisch specialisten als het gezin daar al contact mee heeft) kunnen ook doorverwijzen naar specialistische jeugdhulp.

Begrip

Gespecialiseerde jeugdhulp/specialistische zorg

Onder gespecialiseerde jeugdhulp vallen specialistische ambulante hulp, dagbehandeling, pleegzorg, geestelijke gezondheidszorg voor jeugdigen (jeugd-ggz), jeugdhulp voor kinderen en jongeren met een licht verstandelijke beperking (jeugd-lvb) en residentiële jeugdhulp. Voor gespecialiseerde jeugdhulp is een verwijzing/beschikking nodig.

Figuur 1.2 Route bij vragen of hulp bij de opvoeding
 (Bron: www.clientroutesjeugdhulp.nl/vraag2.html)

Op de website www.regelhulp.nl is informatie te vinden hoe in de meeste gemeentes de toegang tot de jeugdhulp geregeld is. Op de website www.clientroutesjeugdhulp.nl is informatie te vinden over de cliëntroutes in de jeugdhulp en jeugdbescherming.

1.2.2 Keukentafelgesprek

De meeste gemeenten organiseren gesprekken – vaak het keukentafelgesprek genoemd – om de behoefte aan hulp van ouders en jongeren in kaart te brengen. Meestal doet iemand van het wijkteam dat. Naast de behoefte aan hulp wordt ook samen met ouders en jongeren bekeken wat ze zelf kunnen met de hulp van burens en familie. Daarvoor wordt het begrip ‘eigen kracht’ gebruikt. Dit begrip wordt soms verkeerd gebruikt en heeft daardoor een negatieve bijklank gekregen. Zoals in: ‘Dat is je eigen kracht, dat doe je maar zelf.’ En cliënten vertellen in zulke gevallen bijvoorbeeld: ‘Je moet niet zeggen dat je veel vrienden hebt, want dan krijg je geen hulp.’ Er wordt dan alleen gekeken naar eigen verantwoordelijkheid en wat cliënten zelf moeten doen (Brink, 2013). Bij eigen kracht van ouders en jongeren gaat het niet alleen over verantwoordelijkheid nemen, maar ook over cliënten ondersteunen om te ontdekken wat ze zelf kunnen en hun de kans te geven zelf te bepalen (zelfregie) hoe de hulp eruitziet. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op hoe de eigen kracht van cliënten ondersteund en ingezet kan worden.

1.2.3 *Familiegroepsplan*

In de nieuwe Jeugdwet hebben cliënten het recht gekregen om samen met familieleden en andere direct betrokkenen eerst samen een plan voor de hulpverlening te maken en zo mee te denken en te helpen bij een oplossing. In een familiegroepsplan staat welke problemen een kind of een gezin heeft, welke hulp nodig is, en wie die hulp geeft. Dit geldt ook als het gezin te maken heeft met jeugdbescherming.

Regelmatig wordt er geen familiegroepsplan gemaakt. Het is belangrijk dat de jeugdprofessional het actief aanbiedt, cliënten goed uitlegt wat de meerwaarde is en samen met ouders en jongeren kijkt wie vanuit het netwerk bij het opstellen van het plan zou kunnen zijn. Het familiegroepsplan is bij uitstek een manier om cliënten meer regie te geven in de hulpverlening en de eigen kracht van cliënten te versterken. In paragraaf 6.1.3 komt het familiegroepsplan nogmaals aan de orde.

Op de website vind je meer informatie over het familiegroepsplan.

1.2.4 *Eén gezin, één plan, één regisseur*

Eén gezin, één plan, één regisseur is een ander doel van de Jeugdwet en iets anders dan een familiegroepsplan. Toch worden de termen vaak door elkaar gebruikt. In de Jeugdwet staat dat als er veel problemen zijn en er meerdere hulpverleners betrokken zijn, hulpverleners moeten samenwerken en één overkoepelend plan moeten maken. Denk daarbij bijvoorbeeld aan gezinnen met opvoedproblemen, financiële problemen en problemen met werk en huisvesting. Eén van de hulpverleners is aanspreekpunt voor het gezin. Dit vanuit het principe ‘één gezin, één plan, één regisseur’. In de praktijk blijkt zo’n integrale aanpak lastig. Zo spelen volgens de Transitie Commissie Sociaal Domein (TSD) bijvoorbeeld schulden een rol bij 80 procent van de zorgvragen die terechtkomen bij wijkteams (Transitiecommissie Sociaal Domein, 2016). De schuldenproblematiek en de gevolgen voor gezinnen zijn vaak te groot en te complex voor wijkteams om zelf op te pakken.

Toch is de inzet van meer specialistische hulp geen reden voor hulpverleners om niet met elkaar samen te werken onder het motto van één gezin, één plan, één regisseur. Het vraagt doorzettingsvermogen om contact te leggen met alle betrokken organisaties en afdelingen van de gemeente rondom gezinnen. Toch is het de investering zeker waard. Zo beïnvloeden bijvoorbeeld financiële problemen ook de relatie tussen ouders en hun kinderen en ze geven ook stress bij de opvoeding. Samenwerking en afstemming tussen hulpverleners kan de hulp aan het gezin aanzienlijk verbeteren.

1.2.5 Cliëntondersteuning

Cliënten hebben recht op cliëntondersteuning. Cliëntondersteuning is ondersteuning, advies en informatie niet alleen op het gebied van jeugdhulp maar ook bij maatschappelijke ondersteuning, preventieve zorg, gezondheidszorg, onderwijs, welzijn, wonen, werk en inkomen. Cliëntondersteuners kunnen beroepskrachten zijn, vrijwilliger en/of ervaringsdeskundigen. Cliënten weten vaak niet dat ze daar recht op hebben en het is van belang dat professionals hen over die mogelijkheid informeren. Bij voorkeur voorafgaand aan het keukentafelgesprek, omdat juist bij dat gesprek cliëntondersteuning handig kan zijn voor cliënten die daar behoefte aan hebben. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het organiseren van cliëntondersteuning die gratis en onafhankelijk is en zijn verplicht cliënten daarover te informeren.

Meer informatie over onafhankelijke cliëntondersteuning is te vinden op de website.

1.3 Eerste resultaten van de decentralisatie van de jeugdhulp

1.3.1 De praktijk blijkt weerbarstig

De decentralisatie van de jeugdhulp in 2015 (ook wel transitie van de jeugdhulp genoemd) ging gepaard met forse bezuinigingen. Door meer gebruik te maken van de eigen kracht van jeugdigen, ouders en hun sociale netwerk moest de zorgvraag worden teruggebracht en dat moest de kosten drukken. Maar toch was het ook de bedoeling dat er voor kwetsbare kinderen en jongeren eerder hulp op maat geboden wordt en dat de hulp samenhangend wordt aangeboden. Dat blijkt geen eenvoudige opdracht want in 2017, twee jaar na invoering van de Jeugdwet, is de jeugdhulp nog niet op orde.

De intenties zijn goed. In veel beleidsnotities van gemeenten, jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen vind je de zinsnede *de cliënt staat centraal* (Welling, 2016). Toch blijkt dat in de praktijk (nog) niet zo eenvoudig te realiseren.

Afbeelding 1.5

1.3.2 Mening van betrokken instanties

Aanbieders van de jeugdhulp zijn kritisch over de resultaten van de decentralisatie. Zo plaatst *de Volkskrant* op 21 juni 2017 een artikel met de volgende kop: 'Psychiaters slaan alarm over hulp aan suïcidale kinderen'. Daarin staat onder meer het volgende:

- Zeker twintig kinderen met ernstige psychische problemen moeten zo lang wachten op een behandeling dat het voor hen riskant is. Zij hebben bijvoorbeeld zelfmoordpogingen gedaan, verwonden zichzelf, lijden aan een levensbedreigende eetstoornis of zijn agressief, blijkt uit een inventarisatie van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie.
- De grote jeugdzorginstellingen kampen bovendien met een sterk gegroeide administratieve last, omdat ze zaken doen met veel gemeenten met elk een ander administratiesysteem. Hierdoor gaat meer geld naar overhead, ten koste van de zorg, zeggen de organisaties.
- Deze problemen met bureaucratie en krappe gemeentelijke inkoop spelen sinds de jeugdzorg is gedecentraliseerd.
- Er zijn regio's waar gemeenten goed samenwerken om kinderen de behandeling te bieden die ze nodig hebben.

Vanuit de hoek van organisaties die zich sterk maken voor cliënten komen ook kritische geluiden.

De Kinderombudsman schrijft naar aanleiding van een monitor uit 2016: 'Door organisatorische problemen komen gemeenten nauwelijks toe aan het belang-

rijkste doel van de decentralisatie: snelle, samenhangende hulp op maat voor kinderen.’ ‘De zorgen over de deskundigheid van de wijkteams zijn niet verdwenen en ook de toegang tot de hulp en de aanbodgerichte werkwijze blijven een knelpunt.’

Kijk eens op de website van de Kinderombudsman (www.dekinderombudsman.nl). Je vindt hier veel informatie over kinderrechten, en de kinderombudsman rapporteert regelmatig over de ontwikkelingen in de jeugdhulp en wat dat betekent voor kinderen en jongeren.

Uit de signalen die in het kader van de Monitor Transitie Jeugdhulp onder cliënten zijn verzameld, blijken vergelijkbare problemen. In de jaarrapportage 2016 worden de volgende knelpunten beschreven:

- Ouders en jongeren weten niet waar ze terecht kunnen met hun hulpvraag.
- Cliënten voelen zich in de toegang tot de jeugdhulp niet gehoord.
- Cliënten moeten lang wachten op hulp.
- De budgetten binnen de jeugdhulp zijn ontoereikend en cliënten krijgen niet de hulp die ze nodig hebben.

En in de jaarrapportage 2015 staat: ‘Jongeren en ouders worden vaak doorverwezen van de ene afdeling binnen de gemeente naar de andere, of van wijkteam-medewerker naar zorgprofessional, of van zorgprofessional naar gemeente, en andersom.’

Toch zijn er volgens het Ministerie van VWS ook enkele positieve ontwikkelingen te melden. Zoals de groeiende inzet van jeugdhulpverleners in het onderwijs en van praktijkondersteuners in de huisartsenpraktijken, en de toegenomen deskundigheid van de jeugd- en sociale teams om zelf korte interventies kunnen plegen. Ook zijn er voorbeelden van gemeenten die actief aan de slag zijn gegaan met het lokaal vormgeven van jeugdparticipatie.

Staatssecretaris Van Rijn zegt hierover: ‘De transformatie begint op gang te komen. Het is niet realistisch te veronderstellen dat een majeure operatie als de decentralisatie van de Jeugdwet binnen een tijdsbestek van twee jaar volledig tot zijn recht komt’ (geciteerd in Van Beurden, 2017).

1.3.3 *Transformatie jeugdhulp nog niet gerealiseerd*

Twee jaar na invoering van de nieuwe Jeugdwet is de transformatie van de jeugdhulp nog niet gerealiseerd. De toegang is gereorganiseerd, maar veel cliënten weten niet waar ze terecht kunnen en sommige wijkteams kampen met wachtlijsten. Budgetten voor sommige vormen van hulp zijn halverwege het jaar op. De cliënt staat centraal weliswaar in beleidsnotities, maar het cliëntenperspectief is nog niet leidend in (organisatie van) de hulp.

Afbeelding 1.6

Natuurlijk moeten we ons realiseren dat er vóór de decentralisatie ook problemen bestonden in de jeugdhulp en dat het een grootscheepse reorganisatie en bezuiniging betreft. Maar willen we de doelen van de nieuwe Jeugdwet bereiken en effectieve jeugdhulp bieden die aansluit op wat nodig is, dan is het van belang dat het cliëntenperspectief leidend is in de transformatie. Na de transitie van de jeugdhulp is het nu tijd om met het doel van de nieuwe Jeugdwet – transformatie van de jeugdhulp – aan de slag te gaan. De nieuwe jeugdwet biedt voldoende handvatten voor transformatie van de jeugdhulp vanuit cliëntenperspectief. Of zoals een jeugdzorgprofessional zegt: ‘Met de Jeugdwet is niets mis, maar wel met de manier waarop die georganiseerd is.’

In de volgende hoofdstukken wordt toegelicht wat nodig is om de cliënt centraal te stellen in de jeugdhulp, hoe dat kan worden gerealiseerd en wat het belang ervan is.

1.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk is ingegaan op de nieuwe Jeugdwet. Besproken is wat de aanleiding was voor de invoering ervan, de doelen van de wet, de taak van de gemeenten, wat er allemaal onder de nieuwe Jeugdwet valt en hoe participatie van cliënten in de jeugdwet is verankerd. Verhelderd is hoe de organisatie van de jeugdhulp en de toegang tot de jeugdhulp eruit ziet na de transitie

van de jeugdhulp naar gemeenten. De eerste resultaten van de transitie van de jeugdhulp naar de gemeenten zijn in kaart gebracht. Daaruit blijkt dat gemeenten zich vooral gericht hebben op organisatorische zaken. De volgende stap is transformatie van de jeugdhulp conform de ideeën in de nieuwe Jeugdwet.

Op de website staan opdrachten voor de verwerking van de theorie uit dit hoofdstuk met behulp van voorbeelden uit de praktijk.

